

Віталій Ханко

ЧАРИ ГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Графіка серед грона пластичних мистецтв у Полтаві в недалекому минулому посідала досить скромне місце. Приміром, у 50–80-і роки минулого сторіччя мистці захоплювалися станковими аркушами, оформленням книжкової продукції, афішами і плакатом, що було пов'язане із соціальними замовленнями тодішнього тоталітарного режиму. У місті на Ворсклі, як в інших містах Полтавського краю, не було такого культу графіки, як у Києві, Львові, Харкові чи Одесі. Із початком XXI століття ситуація дещо змінюється: на виставках у Полтаві з'являються більше творів графічного мистецтва. Із нечисленного гурту творців графіки на сучасному етапі виокремлюється постать Микола Грибана.

Уродженець житомирського Полісся, мистецькі студії він пройшов спочатку в гоголівському Миргороді, згодом у головному місті Галичини – Львові. По закінченню навчання в інституті місцем свого проживання обрав обласне місто на Ворсклі. Довгі роки працював за фахом у художньо-виробничому комбінаті, а від 1994 року викладає в міському ліцеї імені Івана Котляревського, поєднуючи це із працею доцента на архітектурному факультеті Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. Свої твори художник експонує не лише на виставках в Україні чи Санкт-Петербурзі, а й на персональних у Житомирі, рідному місті Червоноармійську на Житомирщині, Полтаві, Опішні, Києві. Творчо працює над графічними аркушами, монументальними панно, вітражами, мозаїками. Він добре знається на таких прадавніх і своєрідних видах мистецтва, як кераміка і скло, але найбільше припала йому до душі графіка. Це визначилося ще під час навчання у Львові. Мистецькі враження від старосвітського міста, експозицій виставок, відвідування майстерень шанованих українських графіків, що здобули визнання у Європі, дали стимул для поважної творчої діяльності. Синтез і реалізація мистецьких здобутків відбулися пізніше у Полтаві.

Уже понад чотири десятиліття Микола Грибан живе в місті, із захопленням творить. Вододілом для його творчого життя є початок 1990-х, коли в Україні відбулися доленосні історичні події. Перші 15 років діяльності митця пов'язані із творенням вітражних композицій, монументальних панно і графіки. Наступні понад два десятиліття присвячені лише графіці. Досвідчений автор невтомно працює над станковою, книжковою і прикладною графікою, екслібрисами.

У першій період були виконані монументально-декоративні композиції – вітражі для центрального універмагу (1979 р., знищено в 1990-х рр.), Будинку урочистих подій (1980 р., знищено 2012 р.), «Знання безперервне» (1994 р.) і «Собор» (1996 р.) в обласній юнацькій бібліотеці імені Олеся Гончара в Полтаві, ідальні Оріхівського заводу Лубенського району (1992 р.), мозаїки для СПТУ № 17 у Полтаві (1988 р.), кафе «Старе місто» в Глухові на Чернігівщині (2002 р.) та інші. Із них передусім привертають увагу дві композиції в бібліотеці. У вестибюлі перед відвідувачами постає велична й урочиста композиція із дзвінкими барвами: білими, ясно-зеленими, блакитними і жовто-золотистими. Великий квадратний формат уключає в центрі невелике коло зі словами «Пізнання безперервне» на тлі книги, а вгорі – зображення пломінкої свічки та письменницького пера. Довкола них – флористі мотиви ранньої весни під дією благодатного золотистого сонця. Мистецько-образне рішення теми асоціюється з юністю людини, коли вона пізнає світ, черпає свої знання з великого океану книг і осягає мудрість життя. Інша композиція зі скла – силует українського барокового храму на тлі градації зеленого і блакитного, обабіч – дві вертикальні смуги з перевагою білого і де-не-де вкрапленням зелених і жовтих цятко. Обидві композиції чарують нас своїм елегантним рішенням, коли лінії, силуети листя і рослин, їхні кольори – в повній гармонії із загальним відтворенням теми. Це характерне й для інших монументально-декоративних панно майстра.

Від початку 1990-х років замовлення на вітражі чи декоративні панно перестали надходити до художньо-виробничого комбінату, де працював М. Грибан, і він почав орати нові перелogi на ниві графіки. З історії мистецтва відомо, що не кожний умілий рисувальник здатний стати художником-графіком. Графіка за своєю суттю складніша, ніж малярство, бо об'єднує аналітичну й синтетичну тенденції. У графіці ключову роль відіграє мистецький синтез (форми й простору, площинності й об'ємності). Ця закономірність пояснює також взаємне тяжіння графіки й декоративного мистецтва. Останнє знайшло фахове втілення у вітражних композиціях майстра, помножене на відчуття кольорів, їхнє зіставлення й гармонізацію.

Мистецькі здібності у М. Грибана, закладені природою та студіюванням у Львові, набули розвитку в перше десятиріччя у Полтаві (від 1976 р.), а згодом – у 1990-х рр. – дали нову якість, нове мистецьке звучання. Ця трансформація визначила своєрідність творчої манери Грибана-графіка. Художник творить графічні аркуші в багатьох техніках, працює в різних видах мистецтва. Тематика його робіт розмаїта: люди в єднанні зі світом природи, людина в сільському чи урбанізованому середовищі, відтворені мистецькі пам'ятки полтавського терену. Більш ранні графічні аркуші виконані під впливом львівської графічної школи, ремінісценції яких нав'язні спогляданням і захопленням роботами талановитих і знаних в Україні І. Остафійчука, Л. Левицького, М. Яціва. Ці відгомони відчутні в серії «Люди і місто» із трьома аркушами «Вокзал», «В автобусі» і «Ринок». Творена одночасно з ними серія літографій «Молодість» (1987–1989 рр.) опромінена ліричністю, граційністю, м'якою контурною пластичністю і, безумовно, віднайденням своєї авторської манери. А ще більше це відчутно в роботах «Сад» (1993 р.), «Коріння» (1994 р.), «Пласти» і «Подих тисячоліття» (1999 р.).

Із часом приходить захоплення минулим, відбувається, так би мовити, «занурення» в археологічну давнину, в історію середніх віків і Гетьманщини. У Полтаві активно функціонує археологічний центр, фахівці праісторії час від часу знайомлять громадськість із новознайденими артефактами, проводяться наукові конференції, на яких мовиться про широко відоме поселення в Гінцях неподалік від Лубен чи про величезний комплекс у Гелоні скіфського часу (поблизу нинішнього с. Більська неподалік від Котельви) або ж про знаменитий Перещепинський скарб тощо. До того ж у місті друком виходять книжкові видання з гарними репродукціями археологічних пам'яток. Із ними добре

знайомий і М. Грибан. Він єдиний із місцевих художників, котрий на широкому археологічному матеріалі komponує свої графічні аркуші через призму образного мислення. Якщо ми можемо закинути деяким полтавським артистам-малярам літературщину, фотографічне змальовування, конформізм, тобто наслідування стандартів масової свідомості або ж безпринципність чи безініціативність, то у творах М. Грибана присутній творчий початок. З-під його пера чи різця (різьблення на лінолеумі, на літографському камені, на дереві) постають повноцінні композиції, що відповідають природі мистецького світобачення і світовідтворення. У цьому вага і цінність його творів, у яких використана археологічна та архітектурна спадщина, вдало доповнена мотивами прадавніх візерунків чи ландшафту лісостепової частини України. Особливо це примітно в серії «Земля полтавська» (2002 р.), в аркушах «Полтавське бароко» (2003 р.), «Скіф відпочиває» і «Земля дихає» (2004 р.), «Крилата богиня» (2005 р.), «Федорівський ідол» і «Полтавські акорди» (2006 р.), «Полтавські святині» (2011 р.). Мистеця чарують архітектурні пам'ятки Полтави, передусім знаменитий будинок краєзнавчого музею, якому присвячено кілька варіантів його творчих рефлексій. У творі «Полтавські акорди» акцентується на вічному мотиві мистецтва – дереві життя, над яким – силует музейної споруди і триумфально вивисуються герби старосвітських міст історичної Полтавщини. Використані модерні засоби трактування ліній – співучі, пружні й елегантні, а композиції постають доволі продуманими й пластичними за своєю суттю.

Наприкінці 1970-х рр. відомий полтавський археолог О. Супруненко провів ретельні дослідження культового комплексу біля с. Федорівки Карлівського району, що включав курганний насип і плиту-скульптуру антропоморфної форми. На цій плиті нанесені рельєфні та гравіровані зображення шамана з піднятими догори руками, профіль коня, дерево життя тощо. Ймовірно, скульптура пов'язана з ритуальною моделлю світобудови, насип з ідолом символізує світ людини, а поховання – світ предків. Ця археологічна пам'ятка захопила увагу художника, і він створив не документально зафіксовану річ, а творче й особисте її бачення. В образному трактуванні композиції мистеця виображує триярусний світ (небо, землю і підземний світ) засобами графіки. То ж нижня частина твору із пружними й темними пластами землі контрастує з легкими штрихами, що мовби окреслюють житла і природу, а над ними діагональні проведені лінії завершуються силуетами птахів.

Дві нижні поземні частини композиції в центрі об'єднує окреслення Федорівського ідола, що нині експонується в Полтавському краєзнавчому музеї. У названій роботі М. Грибан зі своєю суттю графічної творчості, помноженої на його особисте відчуття національного, відтворює каскад ритмізованих ліній, окреслень, штрихів, що набувають, здається, й музичного звучання.

М. Грибана приваблюють чарівні місця степу поблизу Кременчука, власне, там, де річкова гладь і заплава Ворскли перетікає в Дніпро. Рівнинно-хвилясте степове роздолля із травами, старими, як наш світ, що росли й при скіфах і кочівниках, і тихоплинні та примхливо-розбурхані води Дніпра-Славути, безумовно, мають свої принади. Це все немов «бере в полон» людину з естетичним чуттям. Чарує розкішна мальовнича природа, де можна споглядати високе небо, ясні води й землю з пагорбами і видолінками, на яких так буйно квітує рослинність. Тут душа мистця, уродженця житомирського Полісся, знаходить безпосередній відгук в акварелях, мальованих із природи, і в графічних композиціях, які надзвичайно потужно оживлюють відгомони прадавнини. Ще ніхто з полтавських майстрів сьогодення так образно і по-мистецьки своєрідно не виображував наш лісостеповий край. Особливо примітний у цьому плані триптих у техніці ліногравюри під на-

звою «Земля полтавська». Із сув'язі ліній, що утворюють складне біле мереживо на чорному тлі, наше око виокремлює характеристичні деталі з доби античності, українського середньовіччя, козацького періоду та ближчих до нас часів. Під гострим різцем графіка твориться ясна композиція зі своїми плинними і музично-привабливими лініями, з яких виокремлюються візерунки-символи, вертикалі дерев і кущів, окреслення фрагментів трипільського малювання, класичні хати, чаші, ваза, меч і, нарешті, силуети птахів. Знайдена міра узагальненості, міра декоративності, а найголовніше – присутній синтез форми.

Перед нами постає повноцінний мистецький спадок талановитого маестро з Полтави. Його творчість органічно ввійшла в мистецький плин нашого краю. Своїми пером, пензлем чи різцем він творить непроминальні роботи, що підносять дух і приносять радість засобами краси. Як особистість Микола Грибан – скромний, добрий й одночасно вимогливий до своїх вихованців у ліцеї чи університеті. Зі свого боку, молодь відповідає наставникові пошануванням і непоказною любов'ю. Благотворний ґрунт полтавця з його творчою і педагогічною діяльністю щедро засіяний і дає рясні врожаї в гуманітарній сфері.

*Вручення щорічної Полтавської міської премії імені Миколи Ярошенка.
Зліва направо: О. Курчакова (директор музею), В. Мокляк, С. Чорна, С. Келим-Золотайко, С. Порохня (заступник міського голови), Н. Мікеладзе, М. Грибан, А. Ароян, В. Узбек, Б. Тристанов, Р. Давітян, Т. Гунченко. Фото. Полтавський художній музей (Галерея мистецтв) імені М. Ярошенка. 4 грудня 2015 р.*

